

Analyse van de populatie niet-financiële ondernemingen met een negatieve economische rentabiliteit

X. Deville
F. Verduyn

Inleiding

Ieder jaar stelt de Nationale Bank in haar Economisch Tijdschrift van december de ontwikkelingen voor zoals die blijken uit de jaarrekeningen van de niet-financiële vennootschappen. In het artikel over de resultaten en de financiële structuur van de ondernemingen in 2008⁽¹⁾, is een analyse opgenomen over het verloop van de rentabiliteit van de ondernemingen. De rentabiliteit heeft betrekking op het vermogen van ondernemingen om winst te maken. Ze kan worden geraamd aan de hand van de nettorentabiliteit van het eigen vermogen, maar om de analyse in een breder perspectief te plaatsen, omvat deze studie eveneens een gedetailleerde statistische verdeling van de nettorentabiliteitsratio van de totale activa vóór belastingen en schuldenlasten (verder economische rentabiliteit of gewoon rentabiliteit genoemd). Om alle lagen van de onderzoekspopulatie te bestrijken, wordt in het artikel de invalshoek verruimd tot de volledige statistische verdeling: naast de mediaangegevens worden ook het eerste en het tweede kwartiel, alsook het tiende en het negentigste percentiel bestudeerd. Voor de analyse van de uitersten van de verdeling verdient het de voorkeur het concept van de economische rentabiliteit te gebruiken. Deze is namelijk voor alle ondernemingen beschikbaar, in tegenstelling tot de rentabiliteit van het eigen vermogen, die alleen kan worden berekend voor ondernemingen met een positief eigen vermogen. De waarden van de tiende percentielen en de eerste kwartielen van de distributie van

de economische rentabiliteit tonen aan dat jaar na jaar vele ondernemingen verlies lijden, een vaststelling die tot een verdere uitdieping dwingt.

In dit artikel wordt van de betrokken ondernemingen een beeld geschetst en een analyse gemaakt. Eerst wordt het begrip nettorentabiliteit van de totale activa vóór belastingen en schuldenlasten gedefinieerd en wordt uitgelegd welke relaties uit deze ratio kunnen worden afgeleid. Voor de volledigheid worden de cijfergegevens uit het voornoemde artikel overgenomen. Daarna wordt een analyse gegeven op basis van de cijfers uit de jaarrekening van ondernemingen met een negatieve economische rentabiliteit. Op die manier wordt onder meer nagegaan of tijdens de periode 1999-2008 steeds dezelfde groep van ondernemingen een negatieve economische rentabiliteit vertoonde. Indien dit niet het geval is, wordt het gemiddelde aantal jaren berekend dat een onderneming verlies lijdt. Daarbij wordt onderzocht of er een relatie kan worden gevonden tussen enerzijds een negatieve economische rentabiliteit en anderzijds de bedrijfstak waarin een onderneming werkzaam is, de grootte en de leeftijd van een onderneming en de regio waarin een onderneming haar hoofdzetel gevestigd heeft. De bedoeling is om na te gaan of de niet-financiële vennootschappen met een negatieve economische rentabiliteit specifieke kenmerken vertonen die hen onderscheiden van de niet-financiële vennootschappen in hun geheel. Daarna worden de verschillende jaarrekeningrubrieken waaruit de ratio is samengesteld, één voor één nader bekeken om een inzicht te krijgen in de manier waarop het verlies

(1) Vivet D., *Verloop van de resultaten en van de financiële structuur van de ondernemingen in 2008*, NBB, Economisch tijdschrift, december 2009, 61-83.

wordt opgebouwd. Omdat de boekhoudwetgeving niet zomaar toestaat om jaar na jaar verliezen op te stapelen, wordt tenslotte nagegaan welke ondernemingen ingevolge de artikelen 332, 431 en 633 van het Wetboek van Vennootschappen verplicht zijn de zogenaamde « alarmbelprocedure » na te leven.

1. Nettorentabiliteit van de totale activa vóór belastingen en schuldenlasten

1.1 Definitie van de ratio

Een rentabiliteitsratio geeft een indicatie van het resultaat dat voortvloeit uit de werking van een onderneming door opbrengsten met kosten te vergelijken. De resultaten van een onderneming worden zo op relatieve basis geëvalueerd ten opzichte van het totaal van de activa of het eigen vermogen.

De nettorentabiliteit van de totale activa vóór belastingen en schuldenlasten (zie bijlage 1) legt een relatie tussen de bedrijfsresultaten en de totale activa. De ratio meet het bedrijfsresultaat (na niet-kaskosten, maar vóór belastingen) dat behaald wordt per € 100 investeringen in activa. Hierin verschilt deze ratio van de rentabiliteit van het eigen vermogen, die een sterke invloed ondergaat van de financiële structuur.

1.2 Verloop van de nettorentabiliteit van de totale activa vóór belastingen en schuldenlasten

In tabel 1 wordt het verloop van de economische rentabiliteit getoond voor de Belgische niet-financiële ondernemingen tussen 1999 en 2008. Daaruit blijkt dat voor zowel de grote ondernemingen als de kmo's⁽¹⁾ het tiende percentiel continu uitgesproken negatief is, met telkens een dieptepunt tijdens jaren van laagconjunctuur (2001-2002 en 2008). Wat de kmo's betreft, blijft het eerste kwartiel tijdens de meeste jaren zelfs negatief. Voor 2008 betekent dit concreet dat 10 % van de grote ondernemingen een negatief nettobedrijfsresultaat boekt van ten minste € 6,8 per € 100 investeringen in activa en dat 25 % van de kmo's geen enkele opbrengst genereert per € 100 investeringen in activa.

2. Analyse

2.1 Het gemiddelde aantal jaren

De voormelde cijfers roepen onmiddellijk de vraag op naar de samenstelling van de populatie van ondernemingen met een negatieve economische rentabiliteit. Zijn het steeds dezelfde ondernemingen die jaar na jaar een

(1) De ondernemingen die hun jaarrekening volgens het volledige schema invullen, worden als grote ondernemingen beschouwd, en de andere die het verkorte schema hanteren als kmo's.

TABEL 1 VERDELING VAN DE NETTORENTABILITEIT VAN DE TOTALE ACTIVA VÓÓR BELASTINGEN EN SCHULDENLASTEN (in %)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 r
Grote ondernemingen										
P90	20,0	19,7	19,7	19,1	21,0	22,6	23,2	23,9	24,3	23,2
K3	9,9	10,0	9,8	9,3	10,3	11,5	11,9	12,6	13,0	12,2
K2	4,0	4,3	4,1	3,7	3,9	4,5	4,7	5,1	5,5	4,9
K1	0,7	0,8	0,5	0,2	0,4	0,8	1,0	1,3	1,5	1,2
P10	-6,1	-6,4	-7,9	-9,2	-8,1	-6,6	-5,6	-4,6	-4,4	-6,8
Kmo's										
P90	24,0	24,6	24,1	23,9	24,8	25,5	25,8	26,4	27,8	27,0
K3	12,2	12,6	12,2	12,0	12,4	12,9	12,9	13,3	14,1	13,3
K2	5,2	5,3	5,1	4,9	5,0	5,1	5,1	5,3	5,7	5,3
K1	0,0	0,1	-0,1	-0,5	-0,5	-0,4	-0,4	-0,2	0,0	-0,3
P10	-10,3	-10,1	-11,2	-12,5	-13,0	-12,9	-13,0	-12,5	-11,6	-13,8

Bron: NBB.

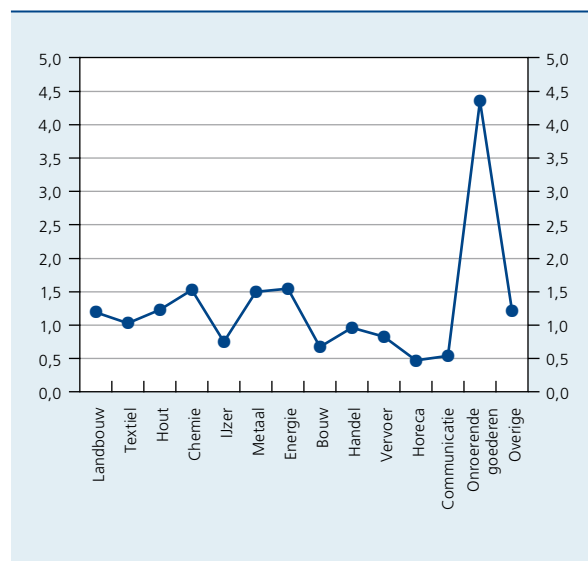
negatieve rentabiliteit boeken of verandert deze populatie ieder jaar? Hoe lang houdt het verlies bij de meeste ondernemingen aan?

In tabel 2 wordt per sectorale groepering⁽¹⁾ het aantal ondernemingen weergegeven die in de periode 1999 tot 2008 ieder jaar opnieuw een negatieve economische rentabiliteit lieten optekenen. Daaruit blijkt dat een beperkte groep van 907 ondernemingen in al die jaren nooit een positief resultaat kon boeken. Deze groep ondernemingen behoort voornamelijk tot de niet-verwerkende bedrijfstakken.

Om een correct beeld te krijgen, wordt het aantal ondernemingen waarvan de economische rentabiliteit jaarlijks negatief is, uitgedrukt ten opzichte van het totale aantal ondernemingen met een negatieve rentabiliteit per sector voor de periode 1999 tot 2008. Uit grafiek 1 blijkt binnen de meeste sectoren gemiddeld 1,3 % van de ondernemingen met een negatieve rentabiliteit jaar na jaar er niet in te slagen deze tendens om te buigen. Opvallend is echter dat dit percentage een stuk hoger ligt (4,35 %) in de bedrijfstak « Verhuur en handel in onroerende goederen ».

GRAFIEK 1 ONDERNEMINGEN MET JAARLIJKS EEN NEGATIEVE ECONOMISCHE RENTABILITEIT IN DE PERIODE 1999-2008

(in procenten van het totale aantal ondernemingen met een negatieve rentabiliteit)

Bron : NBB.

TABEL 2 AANTAL ONDERNEMINGEN MET JAARLIJKS EEN NEGATIEVE ECONOMISCHE RENTABILITEIT IN DE PERIODE 1999-2008

	Aantal ondernemingen
Verwerkende nijverheid	48
waarvan :	
Landbouw- en voedingsnijverheid	11
Textiel, kleding en schoeisel	6
Houtnijverheid, papier en drukkerijen	13
Chemische en farmaceutische nijverheid ...	3
IJzer- en staalnijverheid	6
Metaalverwerkende nijverheid	9
Niet-verwerkende bedrijfstakken	859
waarvan :	
Handel	205
Vervoer en opslag	19
Verblijfsaccommodaties en restaurants	29
Informatie en communicatie	19
Verhuur en handel in onroerende goederen	346
Overige diensten	194
Energie, water en afval	3
Bouwnijverheid	44

Bron : NBB.

Bijna de helft van de vennootschappen uit deze bedrijfstak behoort tot de deeltak 68.1 « Verhuur van eigen onroerend goed ». Het betreft hier patrimoniumvennootschappen die worden opgericht om er één of meer onroerende goederen in onder te brengen. De oprichting van een patrimoniumvennootschap biedt in sommige situaties de gelegenheid op een fiscaal gunstige manier een vastgoedpatrimonium uit te bouwen. Wanneer een onroerend goed ondergebracht is in een patrimoniumvennootschap, bestaat immers de mogelijkheid om kosten fiscaal af te trekken en afschrijvingen te boeken op de gebouwen. Veelal is de winst van een patrimoniumvennootschap onbeduidend omdat de gemaakte kosten, waarvan de afschrijvingen wellicht de voornaamste zijn, aftrekbare posten vormen. Deze kosten drukken de belastbare winst dermate dat een relatief hoger percentage ondernemingen binnen deze bedrijfstak continu te kampen heeft met een negatieve economische rentabiliteit.

Uit de bovenvermelde cijfergegevens blijkt duidelijk dat slechts een minderheid van de ondernemingen gedurende de volledige periode van 1999 tot 2008 een negatieve rentabiliteit liet optekenen. In grafiek 2 wordt geïllustreerd hoe lang voor de meeste bedrijven de periode aanhoudt waarin zij niet meer in staat zijn winst te

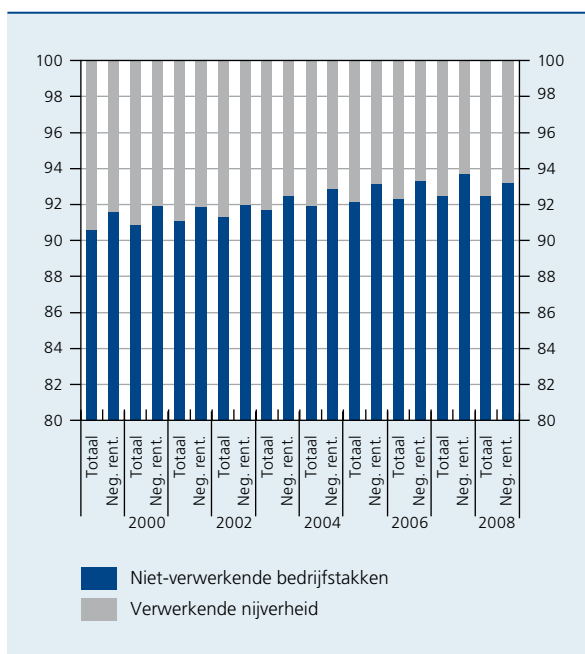
(1) De gehanteerde sectorale groeperingen en de overeenstemmende afdelingen van de NACE-BEL 2008 kunnen worden geraadpleegd in bijlage 2.

behalen. Voor alle ondernemingen wordt hiervoor van 1999 tot 2008 het aantal jaren met een negatieve ratio opgeteld. De verdeling verloopt voor de meeste sectoren ongeveer gelijk. Bij 37,2 % van de ondernemingen is het negatieve resultaat een uitzonderlijke gebeurtenis die het daaropvolgende jaar reeds bijgestuurd is. Iets minder dan een vierde van de ondernemingen (23,3 %) blijkt hiervoor ten minste twee jaar nodig te hebben. Voor de meerderheid van de ondernemingen (85,6 %) duurt de periode van negatieve economische rentabiliteit niet langer dan vier jaar.

2.2 De bedrijfstakken

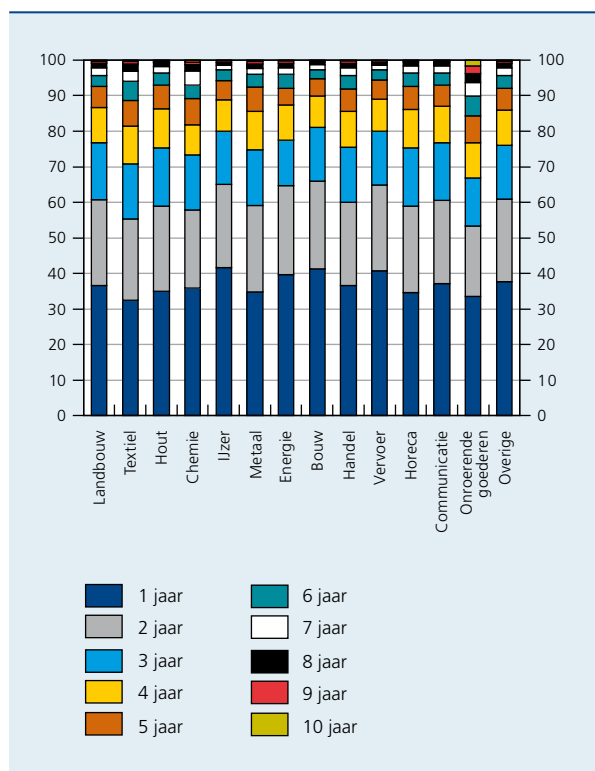
In grafiek 3 wordt de verdeling van het aantal niet-financiële ondernemingen tussen de verwerkende en de niet-verwerkende nijverheid weergegeven. De kolommen getiteld «Totaal» tonen deze verdeling voor de niet-financiële ondernemingen als geheel, terwijl de kolommen getiteld «Neg. rent.» de verdeling voorstellen van de ondernemingen met een negatieve rentabiliteit.

GRAFIEK 3 SECTORALE VERDELING VAN HET AANTAL ONDERNEMINGEN
(in %)

Bron: NBB.

GRAFIEK 2 GEMIDDELD AANTAL JAREN MET EEN NEGATIEVE ECONOMISCHE RENTABILITEIT
(in procenten van het totale aantal ondernemingen met een negatieve rentabiliteit)

Bron: NBB.

In beide ondernemingspopulaties zijn de niet-verwerkende bedrijfstakken (in het blauw) ruimschoots in de meerderheid. Tevens kan worden vastgesteld dat de niet-verwerkende bedrijfstakken ietwat oververtegenwoordigd zijn bij de ondernemingen met een negatieve rentabiliteit, en dat deze oververtegenwoordiging enigszins toeneemt tussen 2004 en 2007. Dit betekent derhalve dat de negatieve rentabiliteit (verhoudingsgewijs) meer niet-verwerkende ondernemingen treft, in het bijzonder in 2006 en 2007.

Dat verschil in de verdeling tussen de twee ondernemingspopulaties is miniem wanneer enkel dit weinig gedetailleerde classificatieniveau wordt bestudeerd. Een analyse van de verdeling van het aantal ondernemingen volgens de in bijlage 2 omschreven sectorale groeperingen brengt evenwel meer significante verschillen aan het licht, waardoor de bedrijfstakken kunnen worden afgebakend die proportioneel meer bedrijven omvatten met een negatieve rentabiliteit.

Grafieken 4 en 5 tonen – uitgedrukt in aantal ondernemingen – het aandeel van elke bedrijfstak in het totale aantal niet-financiële ondernemingen (in het blauw) en in de niet-financiële ondernemingen met een negatieve rentabiliteit (in het grijs)⁽¹⁾. Er kunnen zich drie gevallen

(1) Aangezien de verwerkende nijverheid, uitgedrukt in aantal ondernemingen, sterk in de minderheid is, werd een verschillende schaal gehanteerd voor de bedrijfstakken van de verwerkende nijverheid en die van de niet-verwerkende bedrijfstakken.

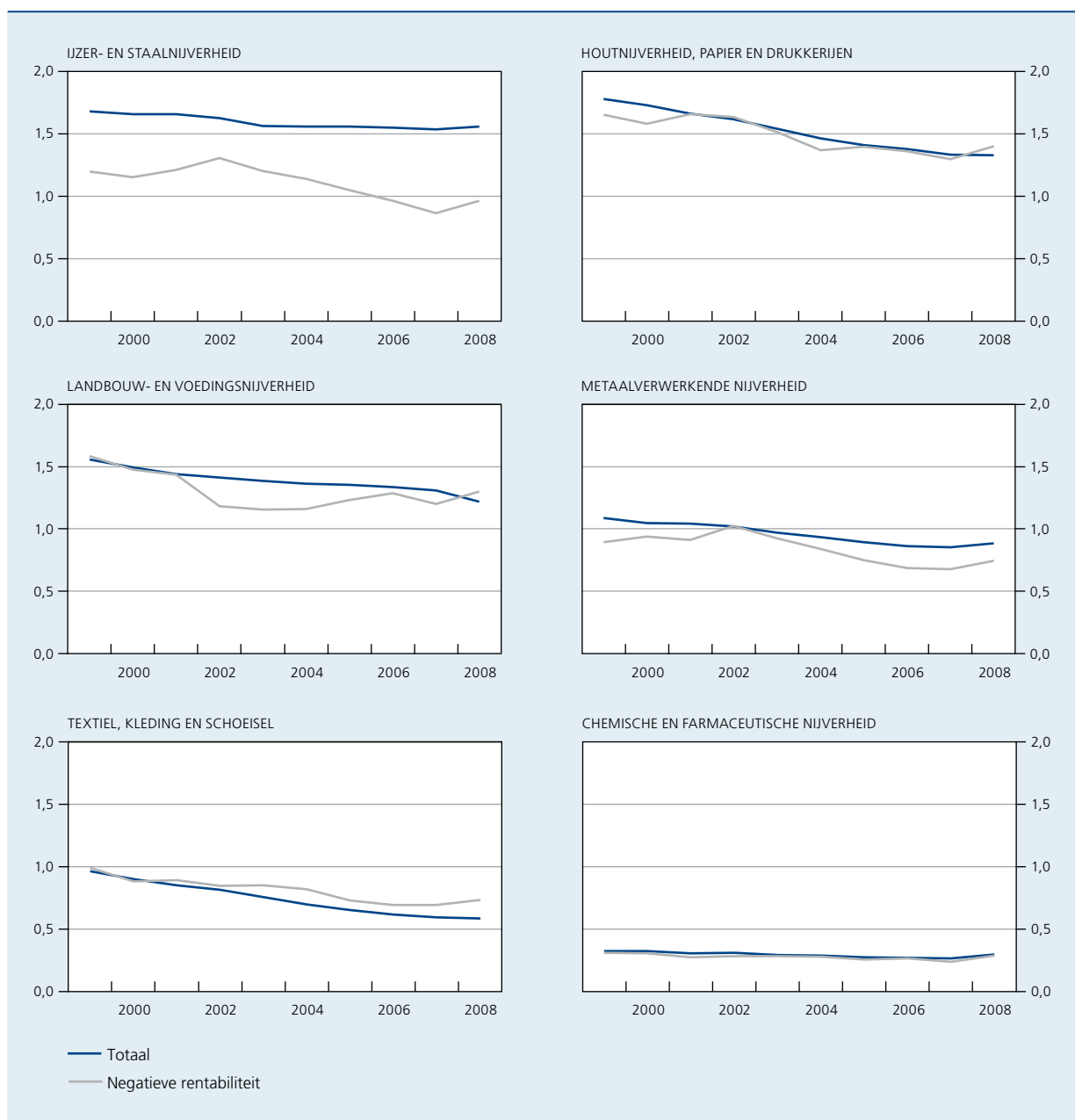
voordoen: een oververtegenwoordiging, een ondervertegenwoordiging of een identieke vertegenwoordiging van een bedrijfstak in de populatie van de ondernemingen met een negatieve rentabiliteit ten opzichte van het aandeel in de populatie van de ondernemingen in hun geheel. In het eerste geval geeft dit aan dat de bedrijfstak harder dan andere branches door het probleem van de negatieve rentabiliteit wordt getroffen. In het tweede geval, daarentegen, telt de bedrijfstak relatief weinig ondernemingen met een negatieve rentabiliteit. In het

laatste geval, ten slotte, is de omvang van de bedrijfstak bij de ondernemingen met een negatieve rentabiliteit vergelijkbaar met het aandeel bij de ondernemingen in hun geheel, waardoor geen specifieke conclusies kunnen worden getrokken.

Zoals blijkt uit grafiek 3, telt de verwerkende nijverheid verhoudingsgewijs minder ondernemingen met een negatieve rentabiliteit dan de niet-verwerkende bedrijfstakken. Het hoeft dus niet te verbazen dat de meeste onderzochte

GRAFIEK 4 VERWERKENDE NIJVERHEID: SECTORALE VERDELING VAN HET AANTAL ONDERNEMINGEN

(in procenten van het totale aantal ondernemingen en van het totale aantal ondernemingen met een negatieve rentabiliteit)

Bron: NBB.

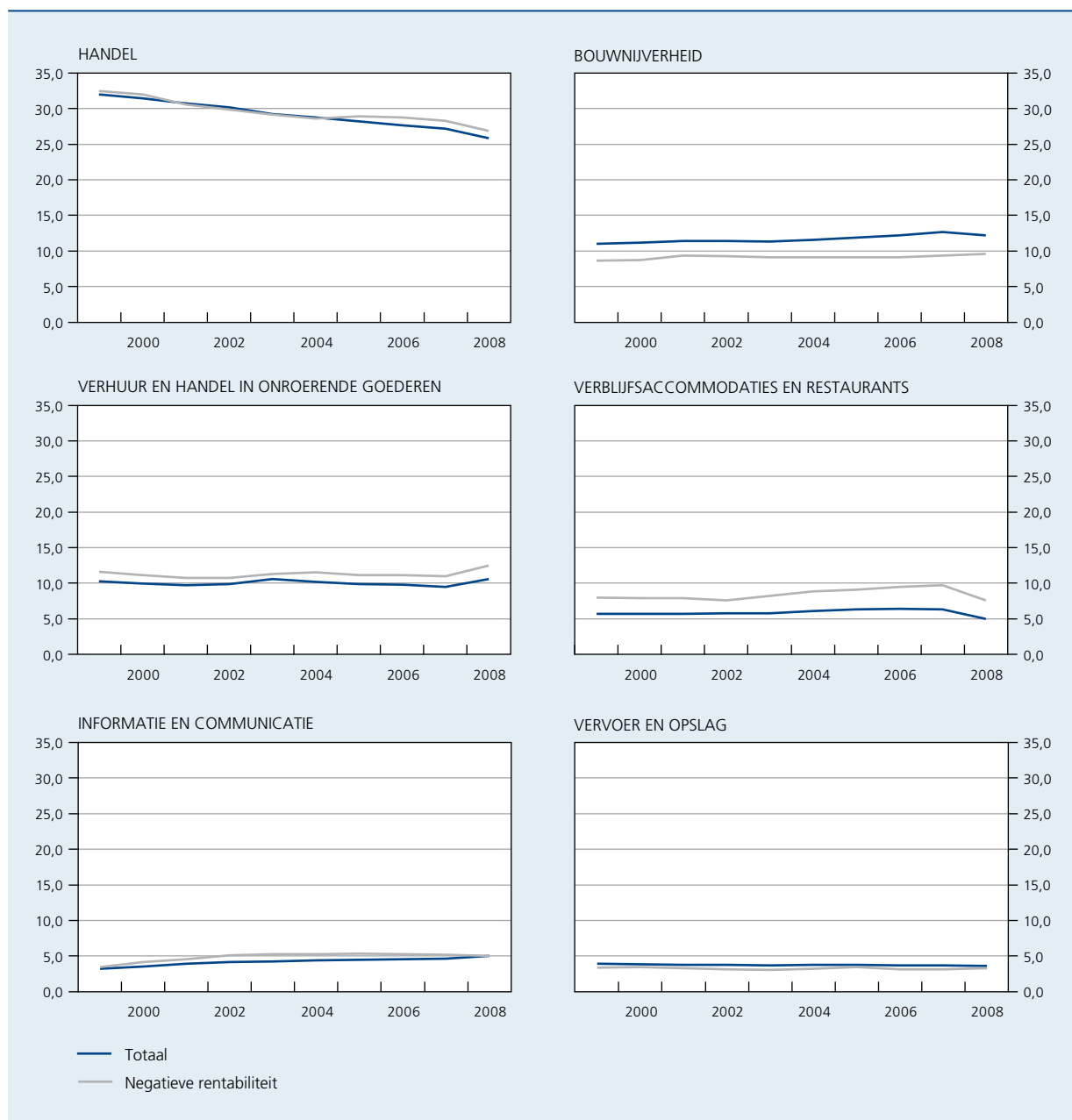
bedrijfstakken van de verwerkende nijverheid ondervet-
genwoordigd zijn in de populatie van vennootschappen
met een negatieve rentabiliteit (grafiek 4). Deze situatie
geldt in het bijzonder voor de ijzer- en staalnijverheid, die
in 2008 – uitgedrukt in aantal ondernemingen – goed was
voor 1,6% van het totaal van de niet-financiële vennoot-
schappen, maar die slechts 1% van de vennootschappen
met een negatieve rentabiliteit telde. Deze situatie is
mogelijk toe te schrijven aan de talrijke herstructureringen

in deze bedrijfstak, die de minst rendabele onderne-
mingen gaandeweg hebben laten verdwijnen.

De enige bedrijfstak van de verwerkende nijverheid waar-
van het aandeel in de populatie van de ondernemingen
met een negatieve rentabiliteit het aandeel in de totale
populatie overtreft, is de branche «Textiel, kleding en
schoeisel». Dit verschil blijft evenwel vrij beperkt, ook al
neemt het in de loop der jaren toe.

GRAFIEK 5 NIET-VERWERKENDE BEDRIJFSTAKKEN : SECTORALE VERDELING VAN HET AANTAL ONDERNEMINGEN

(in procenten van het totale aantal ondernemingen en van het totale aantal ondernemingen met een negatieve rentabiliteit)

Bron: NBB.

Daarbij dient te worden opgemerkt dat in de loop van 2008 twee takken van de verwerkende nijverheid oververtegenwoordigd raakten in de populatie van de ondernemingen met een negatieve rentabiliteit. Dit was het gevolg van een afname van hun aandeel in het totaal van de ondernemingen en van een toename van hun omvang in de populatie van de ondernemingen met een negatieve rentabiliteit. Deze bedrijfstakken – namelijk de landbouw- en voedingsnijverheid enerzijds en de bedrijfstak «Hout, papier en drukkerijen» anderzijds – telden dus een vrij groot aantal ondernemingen die in 2008 werden geconfronteerd met een negatieve rentabiliteit.

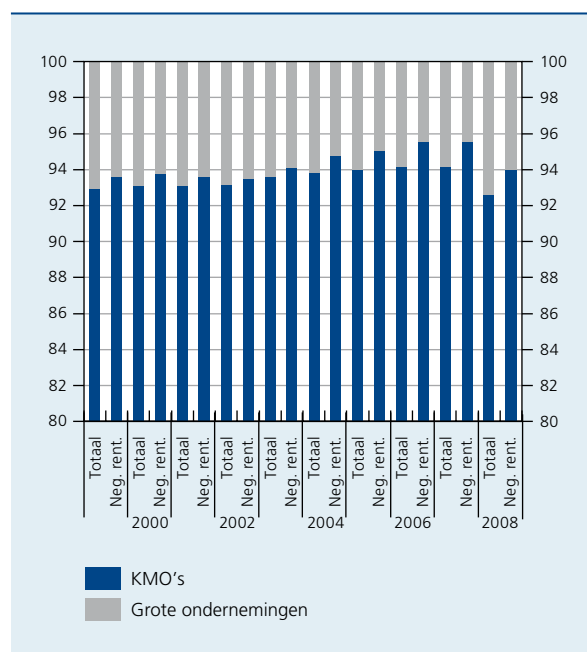
In de niet-verwerkende bedrijfstakken (grafiek 5), daarentegen, zijn de meeste bedrijfstakken oververtegenwoordigd in de populatie van ondernemingen met een negatieve rentabiliteit. De bedrijfstakken «Verhuur en handel in onroerende goederen» en «Verblijfsaccommodaties en restaurants» telden verhoudingsgewijs de meeste ondernemingen met een negatieve rentabiliteit. Het zij tevens opgemerkt dat de handel sinds 2005 verhoudingsgewijs meer ondernemingen met een negatieve rentabiliteit omvat dan voordien. De bouwnijverheid is de enige bedrijfstak van de niet-verwerkende nijverheid die ondervertegenwoordigd is in de populatie van ondernemingen met een negatieve rentabiliteit. Deze bedrijfstak was in 2008 goed voor 12,2 % van de totale populatie van de niet-financiële vennootschappen, terwijl het aandeel in het geheel van de ondernemingen met een negatieve rentabiliteit 9,6 % bedroeg. Dit aandeel bleef overigens bijzonder stabiel in de loop der jaren, en schommelde tussen 9 en 10 %. Deze bedrijfstak lijkt derhalve minder zwaar te zijn getroffen door het probleem van de negatieve rentabiliteit.

2.3 De grootte

In grafiek 6 wordt de verdeling van het aantal ondernemingen naar grootte weergegeven (grote ondernemingen of kmo's). Op dezelfde manier als in grafiek 3 vond deze verdeling plaats voor de niet-financiële vennootschappen als geheel, enerzijds, en voor het totaal van de niet-financiële vennootschappen met een negatieve rentabiliteit, anderzijds.

In de twee populaties zijn de kmo's ruimschoots in de meerderheid. Ze zijn oververtegenwoordigd in de populatie van ondernemingen met een negatieve rentabiliteit, wat betekent dat het probleem van de negatieve rentabiliteit verhoudingsgewijs meer kmo's dan grote ondernemingen treft.

GRAFIEK 6 VERDELING VAN HET AANTAL ONDERNEMINGEN NAAR GROOTTE
 (in %)

Bron: NBB.

2.4 De leeftijd

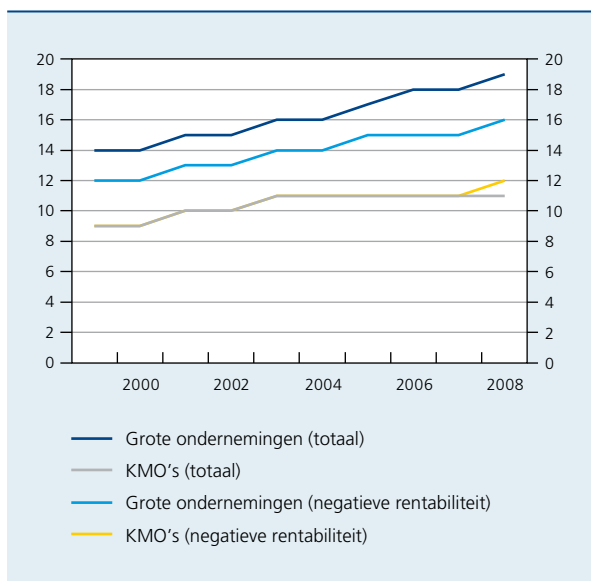
Grafiek 7 toont de mediaanleeftijd⁽¹⁾ van de ondernemingen volgens hun grootte, en dit voor het totaal van de populatie van de niet-financiële vennootschappen, alsook voor de populatie van de niet-financiële vennootschappen met een negatieve rentabiliteit⁽²⁾.

Hieruit kan worden afgeleid dat de mediaanleeftijd van de ondernemingen toeneemt voor de kmo's en voor de grote ondernemingen, zowel in de totale populatie als in de populatie van de ondernemingen met een negatieve rentabiliteit. De mediaanleeftijd van de kmo's met een negatieve rentabiliteit verschilt niet van de leeftijd van kmo's als geheel, behalve voor 2008, waarvoor de mediaanleeftijd van de kmo's met een negatieve rentabiliteit een jaar hoger is. Dit geeft aan dat het probleem van de negatieve rentabiliteit dat jaar oudere kmo's trof.

Voor de grote ondernemingen, daarentegen, is er een verschil van meerdere jaren tussen de mediaanleeftijd van de twee groepen van ondernemingen, en dit verschil neemt

(1) De mediaanleeftijd kreeg de voorkeur boven de gemiddelde leeftijd, teneinde de invloed van de extreme waarden – meer bepaald van de zeer oude ondernemingen – te beperken.
 (2) De leeftijd wordt berekend ten opzichte van het jaar van oprichting van de onderneming, dat wil zeggen het jaar waarin haar statuten in het Belgisch Staatsblad zijn verschenen.

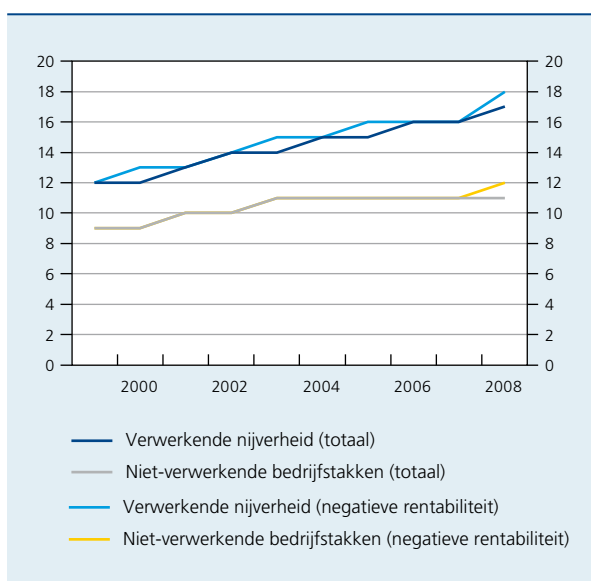
GRAFIEK 7 MEDIAANLEEF TIJD VAN DE ONDERNEMINGEN NAAR GROOTTE
(in jaren)

Bron: NBB.

toe met de jaren. In 2008 was aldus 50% van de grote ondernemingen met een negatieve rentabiliteit minder dan 16 jaar oud, terwijl in het geheel van de populatie 50% van de grote ondernemingen minder dan 19 jaar oud was.

GRAFIEK 8 MEDIAANLEEF TIJD VAN DE ONDERNEMINGEN NAAR BEDRIJFSTAK
(in jaren)

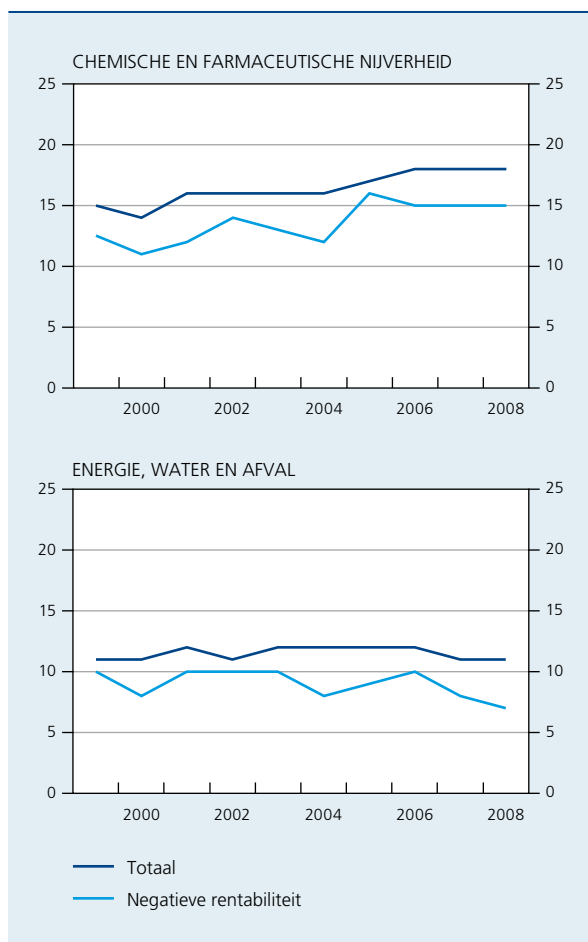
Bron: NBB.

Dit betekent derhalve dat grote ondernemingen met een negatieve rentabiliteit over het algemeen jonger zijn dan die waarvan de rentabiliteit positief of gelijk aan nul is.

Uit een opsplitsing tussen de ondernemingen van de niet-verwerkende bedrijfstakken en die van de verwerkende nijverheid (grafiek 8) blijkt dat de leeftijd van de ondernemingen met een negatieve rentabiliteit ongeveer overeenstemt met de leeftijd van de ondernemingen als geheel in elk van de twee bedrijfstakken.

Een analyse volgens een meer verfijnde sectorale classificatie bevestigt deze bevindingen, behalve voor twee bedrijfstakken (grafiek 9): «Chemische en farmaceutische nijverheid» (verwerkende nijverheid) en «Energie, water en afval» (niet-verwerkende bedrijfstak). Voor deze twee bedrijfstakken is de mediaanleeftijd van de

GRAFIEK 9 MEDIAANLEEF TIJD VAN DE ONDERNEMINGEN NAAR BEDRIJFSTAK: «CHEMISCHE EN FARMACEUTISCHE NIJVERHEID» EN «ENERGIE, WATER EN AFVAL»
(in jaren)

Bron: NBB.

ondernemingen met een negatieve rentabiliteit in 2008 drie tot vier jaar lager dan de mediaanleeftijd van het totale aantal vennootschappen uit deze branches, wat derhalve aantoont dat het probleem van de negatieve rentabiliteit in hogere mate de jonge ondernemingen treft.

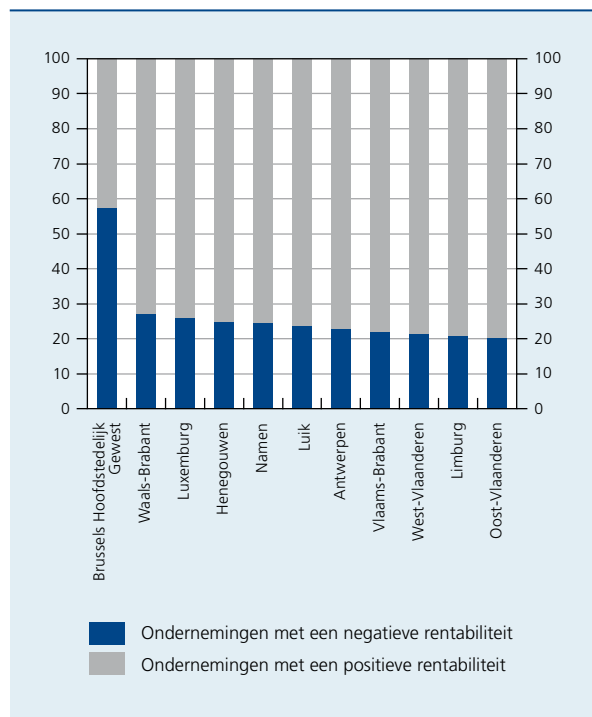
Het zij opgemerkt dat deze twee bedrijfstakken ook het kleinst zijn wat het aantal ondernemingen betreft, aangezien ze respectievelijk 0,3 en 0,4 % van de totale populatie van de niet-financiële vennootschappen vertegenwoordigen.

2.5 Regionale verdeling

Voor het jaar 2008 wordt per provincie nagegaan hoeveel niet-financiële vennootschappen respectievelijk een negatieve en een positieve economische rentabiliteit vertoonden. Een onderneming behoort tot een bepaalde provincie op basis van de postcode van het adres van de hoofdzetel⁽¹⁾. De verdeling van de postcodes over de verschillende provincies is weergegeven in bijlage 3.

GRAFIEK 10 ECONOMISCHE RENTABILITEIT PER PROVINCIE EN IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST IN 2008

(in %)

Bron : NBB.

Het hoogste aantal ondernemingen met een negatieve rentabiliteit wordt waargenomen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (57,4 %). Dat is bovendien de enige regio waar meer dan de helft van het totale aantal ondernemingen verlieslijdend is. In de provincies slaagt ongeveer een vierde van de ondernemingen (23,4 %) er niet in om opbrengsten te genereren.

Deze resultaten stemmen volledig overeen met de bevindingen van een onderzoek⁽²⁾ van het Studiecentrum voor Ondernemerschap naar de oorzaken van faillissementen. Uit een intergewestelijke analyse van de faillissementsgraad en de stopzettingsgraad van ondernemingen, blijkt dat bedrijven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kwetsbaarder zijn dan in Vlaanderen of Wallonië. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft een gemiddelde faillissementsgraad van 1,4 % en een gemiddelde stopzettingsgraad van 10 %. Vlaanderen boekt daarentegen een gemiddelde faillissementsgraad van 0,7 % en een gemiddelde stopzettingsgraad van 5 %. In Wallonië bedraagt de gemiddelde faillissementsgraad 0,9 % en de gemiddelde stopzettingsgraad 8 %.

2.6 Samenstelling van de ratio

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de verschillende rubrieken waaruit de economische rentabiliteitsratio is samengesteld (zie bijlage 1). Daarbij wordt vooral aandacht besteed aan de rubrieken die verantwoordelijk zijn voor het negatieve teken van de ratio. Voor deze analyse wordt gebruik gemaakt van de cijfergegevens van alle ondernemingen met een negatieve economische rentabiliteit voor het boekjaar 2008. De berekeningen worden uitgevoerd voor zowel grote ondernemingen als kmo's en zijn per sectorale groepering weergegeven.

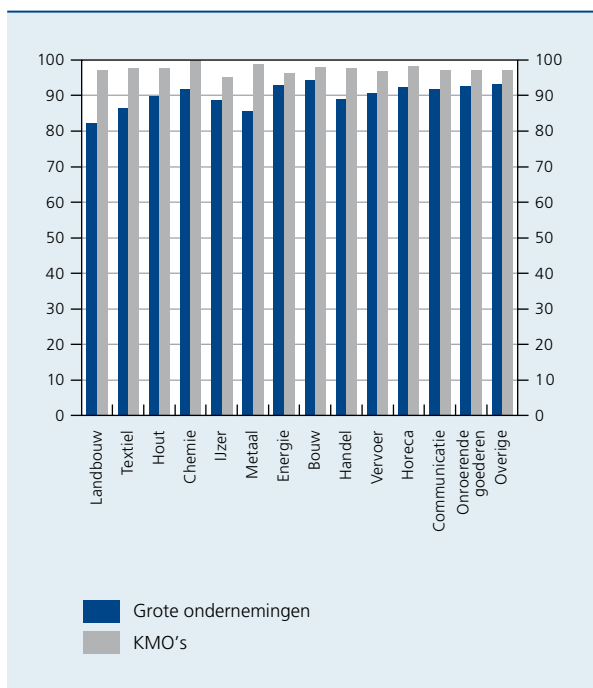
Een analyse van de jaarrekeninggegevens toont aan dat in alle grote ondernemingen en in 99,7 % van de kmo's de economische rentabiliteitsratio negatief is als gevolg van een negatieve rubriek 9904 (« Winst (Verlies) van het boekjaar »). De kmo's waar dit niet het geval is, hebben enkel een negatieve rubriek 67/77 (« Belastingen op het resultaat »). Dit kan erop wijzen dat deze ondernemingen een hogere winst hadden ingecalculleerd dan ze werkelijk behaalden, waardoor ze teveel voorafbetalingen hebben gedaan aan de FOD Financiën.

(1) Voor deze analyse wordt gebruik gemaakt van het adres van de hoofdzetel, dus van publiek toegankelijke informatie die beschikbaar is via de Kruispuntbank van Ondernemingen. Omdat de bedrijfszetel niet noodzakelijk dezelfde is als de hoofdzetel van een onderneming, kan dit mogelijk de verkregen resultaten beïnvloeden.

(2) Lambrecht, J. en W. Ting To (2009), *Falingsoorzaken bij zelfstandigen en kmo's. Een kwantitatieve en kwalitatieve analyse*, Liberaal Verbond voor Zelfstandigen.

GRAFIEK 11 ONDERNEMINGEN MET EEN BEDRIJFSVERLIJES IN 2008

(in procenten van de ondernemingen met een verlies van het boekjaar)

Bron: NBB.

Uit grafiek 11 blijkt dat het negatieve teken van rubriek 9904 voor gemiddeld 90 % van de grote ondernemingen en 97,4 % van de kmo's kan worden toegeschreven aan een negatieve rubriek 9901 («Bedrijfswinst (-verlies)»). Gemiddeld één op de tien grote ondernemingen boekt aanvankelijk wel een bedrijfswinst, maar deze wordt teniet gedaan door de financiële of uitzonderlijke kosten. De bedragen in de rubriek van de uitzonderlijke kosten betreffen waardeverminderingen op financiële vaste activa (rubriek 661). Dit kan een gevolg zijn van de financiële crisis.

In de grafieken 12 en 13 worden, op grond van de toegevoegde waarde⁽¹⁾, voor de grote ondernemingen en de kmo's de verschillende kosten (personeelskosten en andere bedrijfskosten) toegerekend die tot een negatief brutobedrijfsresultaat leiden. De toegevoegde waarde vertegenwoordigt de waarde die een onderneming, door haar productiefactoren in te zetten, toevoegt aan de waarde van de verbruikte goederen en diensten. Ze vormt de basis waarmee een onderneming haar productiefactoren en haar schuldeisers kan vergoeden. Toch maken 33,1 % van de grote ondernemingen en

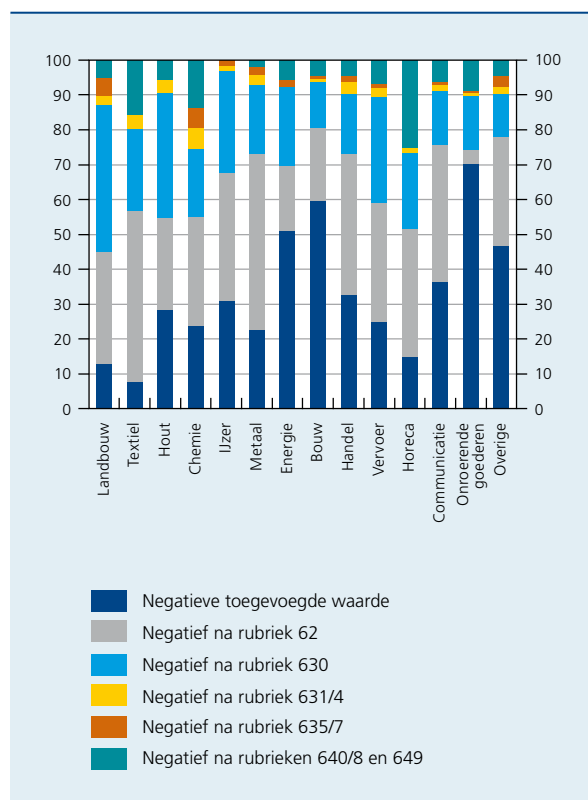
(1) Zie bijlage 1 voor de definitie van de toegevoegde waarde.

44,9 % van de kmo's met een negatieve economische rentabiliteit niet voldoende omzet om de door hen verbruikte handelsgoederen en diensten te vergoeden. Bij de grote ondernemingen zijn er tamelijk veel sectorale verschillen. Het aandeel van de ondernemingen met een negatieve toegevoegde waarde ligt boven het gemiddelde in de bouwnijverheid (60 %), de energiesector (51 %) en de bedrijfstak «Verhuur en handel in onroerende goederen» (70 %). Dit duidt erop dat de grote ondernemingen uit die bedrijfstakken een beperkte winstmarge hanteren die onvoldoende is om de aangekochte handelsgoederen, grond- en hulpstoffen en diensten te vergoeden.

Van de ondernemingen die wel voldoende omzet genereren om de verbruikte goederen en diensten te vergoeden, is bij gemiddeld 32,2 % van de grote ondernemingen en 11,4 % van de kmo's de gerealiseerde toegevoegde waarde ontoereikend om alle personeelskosten (rubriek 62) te dekken. Het aandeel van de ondernemingen die na aftrek van de personeelskosten

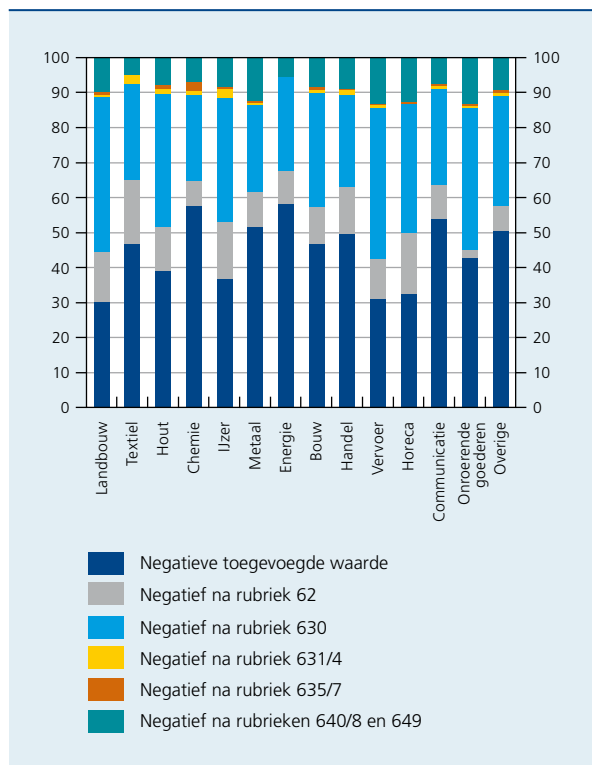
GRAFIEK 12 GROTE ONDERNEMINGEN – KOSTEN DIE TOT EEN NEGATIEF BRUTOBEDRIJFSRESULTAAT LEIDEN IN 2008

(in procenten van de ondernemingen met een negatieve rentabiliteit)

Bron: NBB.

GRAFIEK 13 KMO'S – KOSTEN DIE TOT EEN NEGATIEF BRUTOBEDRIJFSRESULTAAT LEIDEN IN 2008
(in procenten van de ondernemingen met een negatieve rentabiliteit)

Bron: NBB.

een negatieve economische rentabiliteit laten optekenen, blijkt zelfs hoger te zijn bij grote ondernemingen (65,3 %) dan bij kmo's (56,3 %). De personeelskosten vormen duidelijk een belangrijke determinant voor de winstmarge van de grote ondernemingen. Ten slotte is bij de meerderheid van zowel grote ondernemingen (88,1 %) als kmo's (89,1 %) de gerealiseerde omzet niet voldoende om alle afschrijvingen (rubriek 630) te vergoeden.

2.7 Alarmbelprocedure

Wanneer een onderneming verlies lijdt, moet de raad van bestuur onderzoeken hoe groot dit verlies is. Dat doet ze door het nettoactief met het maatschappelijk kapitaal te vergelijken. Het kapitaal van een onderneming vervult een waarborgfunctie en biedt zowel de aandeelhouders als de schuldeisers van een onderneming een bepaalde zekerheid dat er een minimumvermogen aanwezig blijft. Gelet op die belangrijke functie heeft de wetgever een maatregel ingevoerd die ervoor moet zorgen dat het maatschappelijk kapitaal in stand wordt gehouden. Deze kapitaalbeschermingsmaatregel wordt omschreven

in de zogenaamde « alarmbelprocedure ». Deze procedure geldt zowel voor de BVBA (artikel 332 van het Wetboek van Vennootschappen) als voor de CV (art. 431 W.Venn.) en de NV (art. 633 W.Venn.).

De alarmbelprocedure onderscheidt twee situaties, namelijk een situatie waarin het nettoactief ten gevolge van het verlies minder dan de helft van het maatschappelijk kapitaal bedraagt en een andere waarin dat actief tot minder dan een vierde van dat kapitaal is teruggelopen. Het nettoactief van een onderneming is gelijk aan het totaalbedrag van de activa zoals dat blijkt uit de balans, verminderd met de voorzieningen en schulden (rubriek 10/15 « Eigen vermogen »). Het maatschappelijk kapitaal van een onderneming is gelijk aan het geplaatst kapitaal zoals het in rubriek 100 is opgenomen.

Indien het nettoactief tot minder dan de helft van het maatschappelijk kapitaal daalt, moet de raad van bestuur een bijzonder verslag opmaken waarin een voorstel wordt gedaan over het voortbestaan van de onderneming. Is de raad van bestuur van oordeel dat de onderneming kan voortbestaan, dan moet een herstelplan worden uitgewerkt. De raad van bestuur moet de algemene vergadering bijeenroepen binnen een termijn van uiterlijk twee maanden nadat het verlies is vastgesteld. De algemene vergadering krijgt op deze manier de mogelijkheid om te besluiten over de vroegtijdige ontbinding van de vennootschap of over eventueel aangekondigde herstelmaatregelen. De onderneming kan worden ontbonden bij een drievierde meerderheid.

Wanneer de aandeelhouders ervoor kiezen om de onderneming niet te ontbinden en het nettoactief ondanks het herstelplan verder daalt tot minder dan een vierde van het maatschappelijk kapitaal, ontstaat een nieuwe verplichting voor de raad van bestuur om de algemene vergadering samen te roepen. De ontbinding kan worden goedgekeurd door een vierde van de uitgebrachte stemmen.

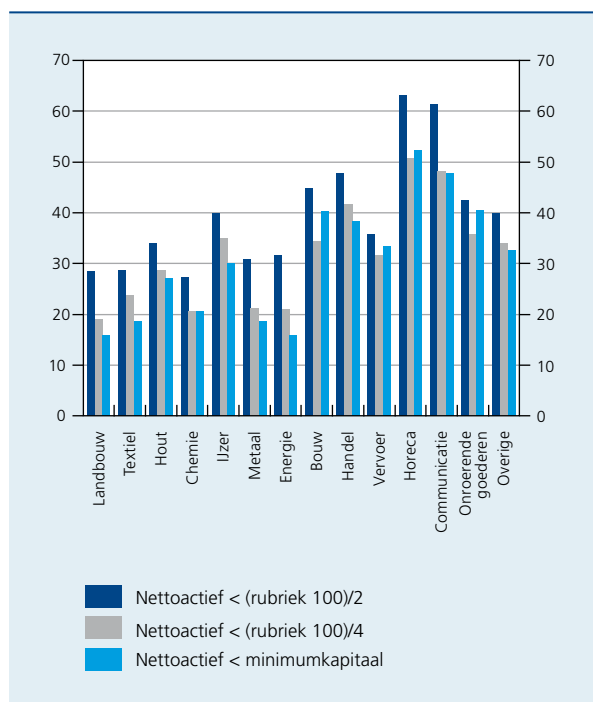
Wanneer het nettoactief gedaald is tot minder dan € 61.500 voor een NV en minder dan € 6.200 voor een BVBA en een CV, kan iedere belanghebbende de ontbinding vragen aan de rechtbank. Dit betekent concreet dat aandeelhouders, consumenten en leveranciers de ontbinding van de vennootschap kunnen vorderen bij de rechtbank.

Het niet-naleven van die procedure kan zware gevolgen hebben voor de bestuurders. Wanneer de zaakvoerders of bestuurders nalaten de algemene vergadering in te lichten overeenkomstig de alarmbelprocedure, kunnen

zij hiervoor hoofdelijk aansprakelijk worden gesteld. De alarmbelprocedure voorziet in een wettelijk vermoeden dat indien de algemene vergadering niet of niet tijdig is bijeengeroepen, de door derden geleden schade geacht wordt voort te vloeien uit deze nalatigheid. Niet zelden worden zaakvoerders of bestuurders bij een faillissement persoonlijk aangesproken, louter op basis van de vaststelling dat de alarmbelprocedure niet werd nageleefd.

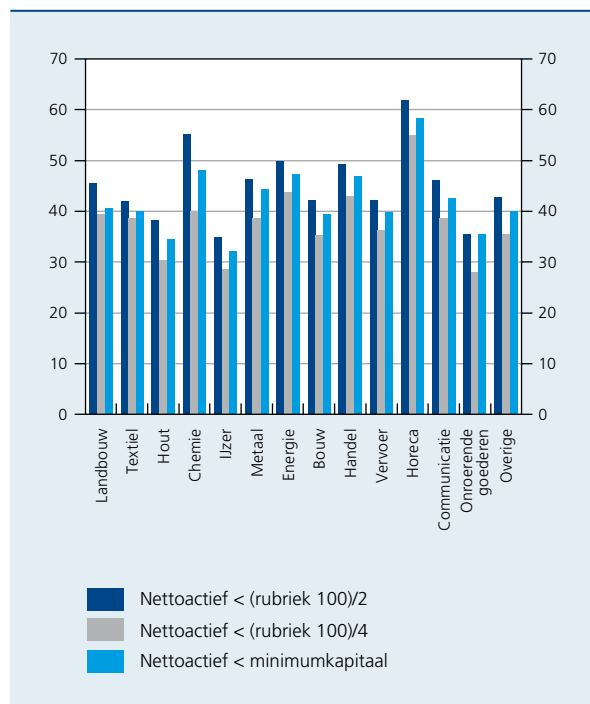
Omdat de naleving van de alarmbelprocedure belangrijk is, niet alleen voor de onderneming, maar ook voor de mogelijke aansprakelijkheid van bestuurders en zaakvoerders, worden in de populatie van ondernemingen met een negatieve economische rentabiliteit in 2008 een aantal berekeningen uitgevoerd met betrekking tot de verhouding tussen het nettoactief en het maatschappelijk kapitaal. De resultaten per bedrijfstak voor zowel grote ondernemingen als kmo's worden in grafieken 14 en 15 afgebeeld. Voor 39,8% van de grote ondernemingen en 45,2% van de kmo's met een negatieve economische rentabiliteit is het nettoactief gedaald tot minder dan de helft van het maatschappelijk kapitaal, waardoor de algemene vergadering dient bijeen te komen binnen de twee maanden na vaststelling van

GRAFIEK 14 GROTE ONDERNEMINGEN MET ALARMBELPROCEDURE IN 2008
(in procenten van de ondernemingen met een negatieve rentabiliteit)

Bron: NBB.

GRAFIEK 15 KMO'S MET ALARMBELPROCEDURE IN 2008
(in procenten van de ondernemingen met een negatieve rentabiliteit)

Bron: NBB.

het verlies. Bij 31,9% van de grote ondernemingen en 37,9% van de kmo's is het nettoactief zelfs tot minder dan een vierde van het maatschappelijk kapitaal gedaald, waardoor de onderneming kan worden ontbonden door een vierde van de tijdens de vergadering uitgebrachte stemmen. Voorts kunnen 30,8% van de grote ondernemingen en 42,1% van de kmo's met een negatieve economische rentabiliteit mogelijk worden geconfronteerd met een aanvraag tot ontbinding van de onderneming door de rechtbank.

In een aantal sectoren heeft een opmerkelijk hoger dan gemiddeld percentage ondernemingen te kampen met een nettoactief dat onder een bepaald niveau van het maatschappelijk kapitaal is gedaald. Binnen de bedrijfstak « Verblifaccommodaties en restaurants » dienen 63,1% van de grote ondernemingen en 62% van de kmo's de alarmbelprocedure op te starten. Deze tendens wordt eveneens bevestigd door de bevindingen in de voormelde studie van het Studiecentrum voor Ondernemerschap naar de oorzaken van faillissementen. De hoogste faillissementsgraad werd genoteerd in de horecasector, met bijna 2% faillissementen. Ook inzake de stopzettinggraad liet de horeca de hoogste waarden optekenen, met bijna 10% stopzettingen.

Conclusie

Een analyse van het verloop van de nettorentabiliteit van de totale activa vóór belastingen en schuldenlasten op basis van de jaarrekeningen van de niet-financiële ondernemingen, toont aan dat jaar na jaar vele ondernemingen verlies lijden. Wat de economische rentabiliteit in de periode 1999-2008 betreft, is zowel voor de grote ondernemingen als voor de kmo's het tiende percentiel continu uitgesproken negatief, en voor de kmo's is tijdens de meeste jaren zelfs het eerste kwartiel negatief. Aan de hand van deze analyse kunnen voor ondernemingen met een negatieve rentabiliteit een aantal specifieke kenmerken worden vastgesteld.

Voor de meeste ondernemingen bedraagt het aantal jaren met een negatieve economische rentabiliteit niet meer dan vier. Het aandeel van de ondernemingen die er tijdens de bestudeerde periode geen enkel jaar in slagen om een positieve rentabiliteit te boeken, is het hoogst binnen de bedrijfstak « Verhuur en handel in onroerende goederen ».

Verhoudingsgewijs tellen de niet-verwerkende bedrijfstakken meer ondernemingen met een negatieve rentabiliteit dan de verwerkende nijverheid, met name in de vastgoedsector en de horeca, maar ook in de handel sinds 2005. Slechts één bedrijfstak uit de verwerkende nijverheid, namelijk « Textiel, kleding en schoeisel », lijkt een relatief groot aantal ondernemingen met een negatieve rentabiliteit te omvatten. De bedrijfstakken waarvan relatief weinig ondernemingen een negatieve rentabiliteit vertonen, zijn voornamelijk de ijzer- en staalnijverheid, binnen de verwerkende nijverheid, en de bouwnijverheid, binnen de niet-verwerkende bedrijfstakken.

Een analyse naar grootte van de ondernemingen (kmo's of grote ondernemingen) wijst uit dat de kmo's verhoudingsgewijs het sterkst worden getroffen door een negatieve rentabiliteit.

Een onderzoek van de leeftijd van de ondernemingen wijst uit dat deze geen rol lijkt te spelen voor de kmo's, maar dat de grote ondernemingen met een negatieve rentabiliteit volgens de mediaanleeftijd 2 tot 3 jaar

jonger zijn dan de grote ondernemingen als geheel. « Energie, water en afval » (niet-verwerkende nijverheid) en de chemische en farmaceutische nijverheid (verwerkende nijverheid) zijn de bedrijfstakken waar het verschil in mediaanleeftijd tussen de ondernemingen als geheel en die met een negatieve rentabiliteit het grootst uitvalt, waarbij deze laatste groep 3 tot 4 jaar jonger is dan de eerstgenoemde.

Uit een analyse van de regionale spreiding van alle ondernemingen in 2008, blijkt dat het hoogste percentage ondernemingen met een negatieve rentabiliteit behoort tot het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dat is bovendien de enige regio waar het aantal verlieslijdende ondernemingen meer dan de helft van het totale aantal ondernemingen uitmaakt. Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat ondernemingen met meerdere bedrijfszetels vaak hun hoofdzetel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben, waardoor de regionale interpretatie met de nodige omzichtigheid dient te gebeuren.

Een analyse van de verschillende rubrieken van de jaarrekening waaruit de ratio van de economische rentabiliteit is samengesteld, wijst uit dat één op de drie grote ondernemingen en iets minder dan de helft van de kmo's met een negatieve economische rentabiliteit geen enkele toegevoegde waarde genereren. Dit hypothekeert de toekomst van deze ondernemingen, omdat ze bij gebrek aan toegevoegde waarde hun productiefactoren onvoldoende kunnen vergoeden. Vooral in de bedrijfstakken « Bouwnijverheid », « Energie, water en afval » en « Verhuur en handel in onroerende goederen » is het aandeel van de ondernemingen met een negatieve toegevoegde waarde groter. Dit kan erop wijzen dat binnen deze sectoren een beperkte winstmarge wordt gehanteerd.

Ten slotte werd de verhouding tussen het nettoactief en het maatschappelijk kapitaal berekend van alle ondernemingen met een negatieve rentabiliteit in 2008. Daaruit blijkt dat binnen de groep ondernemingen met een negatieve economische rentabiliteit 30,8% van de grote ondernemingen en 42,1% van de kmo's in het kader van de alarmbelprocedure mogelijk kunnen worden geconfronteerd met een aanvraag tot ontbinding van de onderneming door de rechtbank.

Bijlage 1

DEFINITIE VAN DE RATIO'S

	Rubrieken toegewezen	
	in het volledig schema	in het verkort schema
1. Nettorentabiliteit van de totale activa vóór belastingen en schuldenlasten		
Teller (T)	9904 + 650 + 653 – 9126 + 9134	9904 + 65 – 9126 + 67/77
Noemer (N)	20/58	20/58
Ratio = T/N × 100		
Voorwaarde voor het berekenen van de ratio:		
Boekjaar van 12 maanden		
2. Toegevoegde waarde		
Bedrijfsopbrengsten	70/74 – 740	70
waarvan omzet		
Verbruik van goederen en diensten	–(60 + 61)	–60/61
waarvan handelsgoederen en grondstoffen		
Toegevoegde waarde	70/74 – 60 – 61 – 740	9900

Bijlage 2

SECTORALE GROEPERINGEN

	Afdelingen NACE-BEL 2008
Verwerkende nijverheid	10-33
waarvan:	
Landbouw- en voedingsnijverheid	10-12
Textiel, kleding en schoeisel	13-15
Houtnijverheid, papier en drukkerijen	16-18
Chemische en farmaceutische nijverheid	20-21
Ijzer- en staalnijverheid	24-25
Metaalverwerkende nijverheid	26-30
Niet-verwerkende bedrijfstakken	01-09, 35-82, 85.5 en 9⁽¹⁾
waarvan:	
Handel	45-47
Vervoer en opslag	49-53
Verblijfsaccommodaties en restaurants	55-56
Informatie en communicatie	58-63
Verhuur en handel in onroerende goederen	68
Overige diensten	69-82
Energie, water en afval	35-39
Bouwnijverheid	41-43

(1) Exclusief 64, 65, 75, 94, 98 en 99.

Bijlage 3

POSTNUMMERS PER PROVINCIE

Provincie	Postnummer
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	1000-1299
Provincie Waals-Brabant	1300-1499
Provincie Vlaams-Brabant	1500-1999 en 3000-3499
Provincie Antwerpen	2000-2999
Provincie Limburg	3500-3999
Provincie Luik	4000-4999
Provincie Namen	5000-5999
Provincie Henegouwen	6000-6599 en 7000-7999
Provincie Luxemburg	6600-6999
Provincie West-Vlaanderen	8000-8999
Provincie Oost-Vlaanderen	9000-9999
